

conservat molt més, com sigui que es tracta en el fons del nom normal francès dels capfoguers, *landier* (amb l'article *l-* aglutinat), i ben representat en l'occità medieval: vegeu-ne molts exemples de textos en prosa, dels Ss. XIV i XV, en el PSW (I, 63) en forma més freqüent *anders*, *andeir*, *andès*, però també un cop amb la nostra -RR-: *hun anderre* (RLR xv, 15.14); altrament el llegim ja una vegada en un text clàssic, el *Jaufré*: «una bestia grans e estraina / --- cambas longas e grans pès; / majors non es us grans *andès* / ---» (v. 236); «de --- calderiis, *anderiis*, patellis ---» veiem en un doc. en b.-ll., del Carci, de 1289 (cantó de Montclar, Lot-et-Gar., en els *Rôles Gascons d'Anglaterra* II, 400a, n. 4); altres variants antigues en la zona avinyonenca, *andes*, *endes*, *andel*, *andeler* (Pansier), i el *TdF* el posa sota *anders*, llgd. *andès* «grand trépied de fer servant à supporter un chaudron»; en el Roergue, hi ha també en part la -rr-: *endèrre*, *ondèrre*, *endèr*, *ondèl* «trépied ---» i *ondorrièyros* (ací *a > o*), s. v. *quèrbos* «ustensile de cuisine qu'on suspend à la crémaillère». A l'Alt Arrieja predomina avui *andèr* (Fahrholz, *W. u. W. Arie.*, p. 40) però això deu ser reducció fonètica d'una forma més antiga amb la mateixa diferenciació en -rr- que hem trobat en rossellonès, car a Massat (ja arran del Co-25 serans) tenim *andèrn* «chenet» (*Arm. dera Mount.*, 1934, 23).

En fi a Gascunya tenim formes amb la *l-* de l'article aglutinada com en francès, almenys en les valls veïnes al Comenge: *landrès* a tota la Vall d'Aran (Cor., *Voc.*-30 *Ar.*, 75a) i a Sengouanhet (B. *dera M.* VIII, 137) entre Aran i Sent Gaudens, i ha d'arribar molt més cap a Ponent, almenys ho fa pel vessant espanyol: *es landrès* a Bielsa (1965). Que el mot tingué a França una elevada antiguitat, ens en dóna almenys la seguretat l'aparició d'una forma *andesus* en un text carolingi del S. IX (el Capitulare de Villis, ZRPh. xxxvii, 542), la terminació de la qual, altrament, ni és fàcil d'explicar ni li hem de reconèixer gran importància, com sigui que el fet de tractar-se d'un hapax ens deixa gran latitud per veure-hi una grafia alterada.

No em cal entrar a fons en la qüestió etimològica, ja molt estudiada per Schuchardt (*Litbl.* xxxix, 42; *An Mussafia*, p. 6) i M-Lübke (ZRPh. xxx, 422; *Die Betonung im Gallischen*, 39n.; REW, 499), comptant35 ja amb les dades i temptatives de Benoit, *Die Bezeichnungen für Feuerbock im Frz.*, p. 19 (cf. ZRPh. XLIV, 403ss.), i havent estat seguits després pels celtistes. A desgrat d'alguna vacil·lació inicial de M-L., s'està d'acord que es tracta d'un mot pre-romà i segurament cèltic, parent de l'irl. ant. *ainder* 'dona jove, noia', ky. *anneir* 'vedella', amb el derivat *ANDERĪCOS > ky. ant. *enderic* 'toro', la presència del qual en cèltic continental rep encara alguna corroboració pel nom de persona *Anderus*, d'una inscripció de Nar-35 bona.

El nom degué, doncs, venir d'alguna comparació o connexió amb el nom d'un animal, tal com la que ha donat lloc a la denominació catalana *cavall foguer* (BDC IV, 8) o *cavall de foc* (que ja hem vist

en el doc. del S. xv); altrament en occità trobem encara *ander* amb una acc. 'rosella, cascall', que confirma la idea d'ésser femení o donzella; en particular és un fet conegut que els capfoguers antics han tingut pertot un cap d'home o animal, esboscassat més o menys clarament, a la punta (d'on el cat. *capfoguers*), i hi ha proves arqueològiques que els Belgae de la Gran Bretanya hi representaven caps de toro (Pokorny). Que el mot era molt antic en cèltic està comprovat per aquestes dades, i els dubtes de Peder-35 sen (*Litteris* II, 83) semblen només referir-se, al capdavall, al caràcter indoeuropeu del mot en cèltic.¹

Però això no significa que no fos un mot antiquíssim a l'Europa pre-romana occidental, car des d'antic s'ha vist (cf. Schuchardt) que hi ha parentiu amb el bc. *andere* o *andre* 'senyora', i de fet aquest apareix ben representat en l'onomàstica ibèrica i aquitànica: en aquella *Andere*, *Anderus*, *Anderca*, i *Anderexso* (a analitzar *andere-xso*)² dels aquitans prova que la forma basca més antiga és *andèrre* dels dialectes suletí i baix-navarrès, no pas el bisc. i merid. *andra* «señora, mujer» ni tampoc el més estès *andre* del guipuscoà, labortà i alt-navarrès (Mitxelena, *Fon. Hist. Vca.*, 161; *Zephyrus* XII, 201; *El pasado de la l. vca.*, 139).

Pokorny, en diversos estudis importants,³ ha posat de relleu que és molt probable la comunitat d'origen entre el mot cèltic i el basco-ibero-aquitànic, i que en definitiva l'origen deu ser pre-indoeuropeu. Realment fa impressió l'enumeració que dóna d'elements semblants en llenguatges de tipus camític: tuareg *ender* «être en chaleur», Zenaga (Senegal) *ender* «brûler, flamber», Silh *nder* «bondir, sauter», amb els quals combina el sard *thanda* 'rosella' (= al sentit occità), a base de suposar que *θ-* sigui l'article camític i el sentit primer fos 'noia ardent' una mica pertot, d'on després 'la dona que ja no és donzella', i 'animal calent' ('vedella', 'toro', etc.).

En definitiva un cas conspicu de la seva teoria del substrat pre-indoeuropeu estès des de l'Atlas fins a les Muntanyes Pictes d'Escòcia. No està tan provada aquesta teoria que ens en puguem refiar, però desconfiem més encara de certs indoeuropeïstes que la miren amb horror (quí sap si per preocupacions racistes): tan sovint els qui hem treballat en les fases antigues del basc i del pre-celta i pre-germànic ens hem trobat amb elements comuns, que a penes podem creure efecte d'una casualitat.

Restava explicar la terminació catalana en -RR estesa, com hem vist, a diversos punts de l'occità meridional. Es pot pensar en explicacions diverses.⁴ ¿Influència de FERRUM (> oc. *fer*, ribag. *ferri*, cat. *ferro*)? M-L. suggeriria com a explicació una influència de l'accentuació cèltica: observant que el fr. *landier*, oc. *andèr(r)s* demostrava una accentuació cèltica d'*ANDÈRE, accentuació damunt la *è* breu, anòmala per a gent llatina, suposava que per això s'hagués canviat en *ANDÈRRE a fi de reduir-ho a un tipus normal. Explicació enginyosa, un poc rebuscada, i a la qual també és pot objectar que tals alteracions convencen si condueixen a una terminació corrent en la llengua adop-